

MOLETLO WA PULO YA SEMMUSO YA NGWAGA WA DITHUTO WA 2020

HOLO YA ZK MATTHEWS, KHEMPASE YA MUCKLENEUK

14 TLHAKOLE 2020

MOP. MANDLA S MAKHANYA

MOGOKGO LE

MOTLATSAMOTŠHANSELARA

Yunibesiti ya Aforika e e bopang isago mo tirelong ya botho

Ke a go leboga, Mop. Mulaudzi, Motshwaramarapo

- Modulasetulo wa Lekgotla, Rre Sakhi Simelane
- Ditokololo tsa Lekgotla
- Mme Makhanya
- Ditokololo tsa baemedi ba sedipolomate
- Rre Maxim Jean Louis, Moperesidente wa Contact North, Canada
- Badiramongo ka fa Botsamaising jwa Khuduthamaga le jo bo Atolositsweng
- Badiramongo ba ba ikamanyang le rona mo dikgaolong
- Moperesidente wa NSRC, ditokololo tsa gago tsa khuduthamaga le baeteledipele ba baithuti ba botlhe
- Baeteledipele ba NEHAWU le APSA

- Baeteledipele ba Foramo ya Basadi le ya Foramo ya Bantsho
- Badiri ba rona ba ba tlotlegang, bogolo segolo bafenyi ba rona ba dikabo gompiano
- Baithuti ba Unisa
- Ditsala tsa Yunibesiti go tswa mo dintlheng tsotlhe tsa botshelo
- Ditokololo tsa bobegadikgang

Nteteleleng go simolola puo eno ka go le amogela lotlhe ka diatla tse di bothitho.

Kamogelo e e kgethegileng go badiri ba bantšhwa ba ba tlileng morago ga pulo ya ngwaga o o fetileng wa dithuto. Dintlha tse ke di neetsweng di bontsha gore re amogetse badiramongo ba bantšhwa ba le 357 ka 2019. Gape re ne ra bona badiramongo ba bagolwane ba bangwe ba le robedi ka paka eo, mo godimo ga ba ke ba amogetseng ka Firikgong ngogola. Bona ke:

1. Mme Ziphora Anastacia Mamabolo	Mokaedikhuduthamaga: Matshosetsi le Kobamelo
2. Moatefokate Modidima Palmerston Manny	Mokaedikhuduthamaga: Ditirelo tsa Semolao
3. Mop. Matoane Steward Mothata	Motlatsamokwaledi: Botsamaisi jwa Baithuti le Tshwaraganyo ya Thulaganyo

4. Mop. Zodwa Thembelihle Motsa Madikane	Mokaedikhuduthamaga: Boeteledipele le Diphetogo
5. Mop. Lungile Ntsalaze	Modinikhuduthamaga: Disaense tsa Palotlotlo
6. Mop. Kgomotso Masemola	Modinikhuduthamaga: Disaense tsa Botho
7. Rre Bryton Siyanda Masiye	Mokaedi: Borulaganyi
8. Ngk. Motlatso Gladys Mlambo	Mokaedi: Dipatlisiso tsa Setheo

Ke rata gape go atlosetsa kamogelo e e kgethegileng ya diatla tse di bothitho go badiri ba ba ikgolagantseng le rona mo ngwageng o o fetileng, mme ke ba eleletse bontle jaaka ba godisa boiphediso jwa bona mo yunibesiting e kgolo eno. Go badiri botlhe ba bantšhwa, ke tlaa re ntlha ya botlhokwa ya go nnisega mo yunibesiting nngwe le nngwe ke go simolola ka go itse batho le setso. Mme ka jalo, ke tlaa le rotloetsa e le ruri go netefatsa gore le itse *Tšhata ya Unisa ya Diphetogo* (e e leng teng mo interanete) le, bogolo segolo, di11C tsa rona le 1, tse di tlhalosang mofuta wa setso se re batlang go se jalelela le go se diragatsa mo Unisa.

Mo mosong ono re tlaa bo gape re amogela badirammo go ba le mmalwa ba ditshwaelo tsa bona mo Unisa, ka boitsholo jwa bona jwa seporofeshele, boitlamo le botshepegi jwa bona, di beileng mofuta wa sekai tota se re tshwanetseng go se kgaratlhela. Ba tshela le go diragatsa setso sa Unisa mme maiteko a bona a tserwe tsia le go amogelwa - ke

badirammogo le baithuti ka go tshwana.

Go baamogedi ba dikabo mo mosong ono, ka re: Dikakgolo, le dirile bontle, mme le a tshwanelega! Le re beetse sekao sa botswerere le seelo rotlhe mo Unisa. Ke a itse gore go na le ba bangwe ba ba ka neng ba sa tlhophiwa. Le go badiri bao, nte ke re, ruri re ipela ka matlhagatlhaga le boikanyego jwa lona. Ga go na yo o latlhegelwang ka badirammogo ba ba jalo mo gare ga rona. Re lemogile maiteko a lona, mme re ipela le ka lona.

Badirammogo, go ne go itumedisa e le tota mo ngwageng o o fetileng go bona badiri ba rona ba atlholwa ka tsela e ntle kgotsa ka tsela e e bosula mo bobegakgannyeng jwa loago, jo bo nang le maatla a tlhotlheletso a a gaggamatsang – bogolosegolo mo setšhabeng sa baithuti. Batho ba bidiwa ka maina. Ke batla gore re ikgakolole gore rotlhe, bongwe ka bongwe le mmogo, re sefatlhego sa Unisa, bogolosegolo mo kgolaganong ya rona le baithuti le ditokololo tsa setšhaba - ba ba leng bonako thata go tlhagisa boitumelo kgotsa tenego mo maitsholong a rona, mme ba tsenye kgatelelo fela jalo. Ka jalo, fa o dira sentle, Unisa e dira jalo. Fa o tlhabisiwa ditlhong phatlalatsa ka maitsholo a gago, go nna fela jalo ka Unisa. Ke tlaa le kopa lotlhe go netefatsa gore mo go sengwe le sengwe se re se dirang, re sireletse serodumo sa rona le sa yunibesiti ya rona ka go netefatsa gore re diragatsa ka mokgwa o o supang dintlhatheo le setso sa yunibesiti ya

rona.

Badiramongo, re kopana fano mo mosong ono ka bokao jwa dikhuduego tse di tsweleng mo lephateng la rona. Re itemogetse dingwe ka borona. Di le pedi tsa ditheo tse re dirisanang natso (UKZN le UWC) di tswetswe nakwana go latela dikhuduego tse di tletseng tirisodikgoka ka ntlha ya dingongorego di le mmalwa tse di marara thata go ka rarabololwa ke setheo sepe se le nosi - go sa kgathalesege gore ditopo tsa bona di ka bo di siame jang. Balatlhegelwa ba bagolo mo go tseno tsotlhe ke baithuti ba rona – batho ba tota re itlamileng go ba direla. Ke *kgomo ya mošate*, mme go ya ka palo ya di-emeile tse ke di amogetseng le ditshwaelo mo bobegakannyeng jwa loago, baithuti ba tenegile, ba a etsaetsega e bile ba utlwaletswe.

Ntlha tota ke gore go sa kgathalesege dikgwetlho tsa ikonomiloago le sepolitiki bosetšhaba (le mo kontinenteng), go sa kgathalesege leeto la rona go lebisa kwa go nneng Yunibesiti ya Aforika ya boammaaruri, re ka se kgone gore re nne re sa kgathale moo e bileng re simololang go itlhaola go tswa mo lefatsheng lotlhe, kgotsa go dumela gore ga re tlhoke go nna karolo ya tikologo ya thuto e kgolwane ya lefatshe go nna maleba. Jaaka yunibesiti ya ODeL e e kgolo go gaisa mo kontinenteng le nngwe ya tse dikgolo go gaisa mo lefatsheng, mo mabakeng a le mantsi re baeteledipele

fa go tla mo thebolelong ya boitshimoleledi jwa ODeL, mme re lebeletswe jaaka sekai ke bontsi jwa ditšhaba tse di tlabologang go ralala lefatshe. Ke totobetse ka seo. Nnete ke gore mo lefatsheng lotlhe, rotlhe re samagane le mathata le dikgwetlho tse di tshwanang. Ke fela bokao jwa rona jo bo farologanang le go re pateletsa go ranola dikgwetlho tsa rona le go di baya ditlapele ka tsela e e farologaneng.

Ka jalo, go tshwana le ditheo tse dingwe mo lefatsheng, re na le tlhokego e e gabedi: go fitlhelela bomaleba jwa bosetšhaba le jwa lefatshe lotlhe mmogo le boleng malebana le tlamelo ya rona ya thuto, mme go tswa mo go seo, go tlhagisa dialogane tsa seemo se se siametseng ngwagakgolo wa bo21 tse di tlaa kgonang go ralala lefatshe la tiro le la kgwebo ka boitshepo ka gonne ba na le bokgoni jo bo tlhokegang, le ka ntlha ya gore ba amogetse monagano wa go ithuta botshelo jotlhe go go tlaa netefatsang gore ba siame go ka oketsa bokgoni le go ithuta bokgoni jo bontšhwa fa go tlhokega. Nka le netefaletsa gore bokgoni ba go fetoga le go itlwaetsa seemo ka bonako le boitshepo e tlile go nna bokgoni jwa botlhokwa jwa dialogane tse di atlegileng mo lefatsheng le lentšhwa le le iponagatsang mo go rona.

Tsela e le nngwe e ka yona, rona jaaka yunibesiti re tlaa netefatsang bomaleba jo bo tswelolang jwa rona fa re ntse re godisa maemo le seriti sa

rona, ke go tsepama ka gotlhe mo yunibesiting. Ka jalo ke keletso le taelo ya me– e e dumelanetsweng ke botsamaisi jwa me le Lekgotla - gore monongwaga ke ngwaga o mo go ona re tlaa lebisang mafolofolo a rona mo go godiseng le go tlabolola yunibesiti. Taelo eno, badirammo, e diragadiwa mo yunibesiting yotlhe. Re tlaa lebisa mafolofolo a rona otlhe go fitlhelela seo. Mme, ka yona nako eo, re tlaa tswelela ka tiragatso ya dithulaganyo tsa rona tsa tshegetso le dikgato tsa rona tsa tsamaiso go netefatsa gore go nna le serala se se siameng le se se nonofileng go tlamela baithuti ba rona ka go ruta le go ithuta ga boleng, dipatlisiso le boitshimololeli le kgolagano ya setšhaba. Seno ga se tlhoke tlhaloso.

Fela tlaya re tlhologanyeng: maitlhommo a yunibesiti – yunibesiti eno – tota yunibesiti nngwe le nngwe mo lefatsheng, ke thuto – go ruta baithuti ba yona. Mme tekanyetso ya botlhokwa ya ntlha eo ke katlego le tswelelopele ya baithuti ba rona, e go ntse go le jalo, e ka netefadiwang ka boleng, ditlamelo tse di maleba le boleng, thuto e e nang le tshusumetso le go ithuta. Ka mantswe a mangwe, porojeke ya thuto ya yunibesiti.

Nte ke le bolelele seo yunibesiti e seng sona. Yunibesiti ga se serala se se dirisediwa diphitlhelelo tsa sepolitiki tsa badiri ba bangwe le baithuti ka go ikgatholosa porojeke ya thuto. Yunibesiti ga se lefelo la go utswa le bobodu jo bo tshosetsang tswelotso ya leruri le go nna teng ga rona mo ditshikeng tsa isago. Yunibesiti ga se lefelo la maitlhommo a batho ka sebele

a a jalang kgaogano ya lotso le bosemorafe, mme ka go dira jalo, go gatakwa tshwanelo nngwe le nngwe e e netefaditsweng mo Molatheong wa rona. Nte ke totobale. Sa ntlha fela, yunibesiti ke lefelo la go ithuta le tsholetso - la baithuti. Mme, mo badiring ba rona, yunibesiti ya rona e tshwanetse e nne legae le le akaretsang le go bebofatsa go ithuta ga maemo a a kwa godimodimo.

Badiramongo, ka letsatsi lengwe le lengwe le le fetang, go nna le temogo e e golang ya gore re tshwanetse go akanya ka konteraka ya rona ya loago jaaka diyunibesiti go baakanyetsa baagi ba rona lefatshe le le tlhagelelang go tswa mo Diphetogong tsa Bone tsa Mokgwa wa tlhagisodikungo. Ke maikarabelo a yunibesiti.

Ka jalo, jaaka diyunibesiti re ya go tshwanelwa ke go tlhomamisa gape le go bontsha boleng jwa rona *mo*, le *go*, setšhaba, le go batsadi le baithuti ba ba re ikantseng - bogolosegolo jaaka re re re *bopa isago mo tirelong ya botho*. Mme, seno se kaya go tsepama gape mo thomong ya motheo ya rona: go ruta le go ithuta, kgolagano ya setšhaba le dipatlisiso le boitshimololeli. Ke tiisitse fa ke re *yunibesiti yotlhe* e tlhoka go netefatsa gore batlhatlheledi ba rona ba neelwa sebaka go dira se ba se kateditsweng le go se thapelwa— go tliša baithuti ba ba rutegileng thata le go baakanyediwa lefatshe la Diphetogo tsa Bone tsa Mokgwa wa tlhagisodikungo le diphetogo dipe tse di jalo tsa isago – baithuti ba e leng

baagi ba botlhokwa le ba ba maikarabelo mo loagong.

Go badiramмого ba rona mo thutong: Go na le maikarabelo a a kopanetsweng, le tsholofelo mo go lona, go diragatsa jaaka batlhatlheledi ba ba maikarabelo e bile ba le bokgoni. Ke lemogile gore re setse re na le badiramмого ba bantsi ba ba jalo mo dikholetšheng tsa rona. Ba bangwe ba bona ba tlaa tlotliwa gompieno. Mme gape go ntse go le jalo ke lemogile, badiramмого, gore go na le batlhatlheledi ba bantsi mo Unisa ba ba dirisang yunibesiti jaaka motswedi wa tšheke ya tuelo, mme e seng go feta foo. Ba tsena le go tswa jaaka ba batla. Ba tshola baithuti ba rona ka lonyatso kgotsa ga ba ikgolaganye le bona gotlhelele. Ga ba nke ba fitlhelesega, tota le mo badirammogong ba bona. Batlatsabagokgo ba me ba lebanwe ke tiro ya tshoganyetso— go samagana le ba ba (jaaka re boleletswe) tsamaisang dikgwebo tsa bona go tswa mo dikantorong tsa bona, ba ba thapang batho go ba tshwaela, ba ba rulagantseng dikema tsa boitshimololeledi tsa go dira tšhelete tse, go naya sekai, di tsenyang diporojeke tsa rona tsa dipatlisiso le kalogo matlho, le ba ba ba tshwaraganeng le dikgolagano tse e seng tsa seporofešenale le baithuti, tse tota, e leng petso mo bontsing jwa diyunibesiti tsa rona. Ke nopotse di se kae tse re lemositsweng ka tsona, mme seo se tshwanetse go emisiwa. Dilo tse tsotlhe tse di sa siamang di tlhalosa badiri ba ba latlhegetsweng ke bokao jwa seabe sa bona, digakolodi tsa bona, mme ba fetotse maikarabelo a borongwa jwa bona motlae. Boitsholo jono, badiramмого,

bo boeletsa seemo sa ketsaetsego se segolo mo nageng ya rona, mme bo bontsha tlhalelo e e swabisang ya maitsholo a motho ka boene le a boporofešenale.

Ka jalo, re solofela gore batlhatlheledi bano ba itshekatsheke – boporofešenale jwa bona, maitlamo le boikanyego jwa bona mo porojekeng ya thuto, mo setheong le, mo go botlhokwa thatathata, tshwaelo ya bona ya boammaaruri mo thutong ya boleng ya baithuti ba rona. Re solofela gore batlhatlheledi ba rona ba itlame ka botswapelo mo go se ba thapetsweng go se dira. Mme re solofela gore batlhatlheledi ba rona ba *nne* le maikarabelo *le go rwesa ba bangwe maikarabelo* a seemo se se kwa godimodimo sa maitsholo le boporofešenale. Go bua nnete fela, ga go sepe se sele se se tlaa amogelwang.

Re itlamile ka botlalo go emisa ditiragalo tse di sa eletsegeng ka gangwe fela le go neela yunibesiti tshusumetso e e tlhokegang – setsosolosi se se tlaa susumetsang Unisa go diragatsa le go tlosa botswa jwa ga jaana joo ka bomadimabe, bo fekeetsang tiro e e matsetseleko e e dirwang ke bantsi jwa badiramongo ba bangwe. Unisa e ngokela baithuti ba bantsi ba ba tlhokileng tshiamelo, mme ba tlhoka banna le basadi ba ba ineetseng ka nnete ba ba *tlhophang go ruta* mo yunibesiting e e jalo, go na le ba ba batlang tiro. Mo go nna, go ruta ke *pitso*, mme, ke batla go farologanya

batho ba ba tlhophang go ruta ka gonne e le pitso le bao ba ipatlelang tiro fela! Nte ke boeletse se ke se buileng ngwaga o o fetileng. Ke maswabi, fela ga ke batle batho ba ba leng mo Unisa ka ntlha ya tiro ka gonne ba mo lefelong le le fosagetseng! Tota ke kgakantshi e kgolo gore baithuti ba rona, ba e leng gore bontsi bo setse bo se na ditshiamelo, ba tshwanetse ba itemogele tlhokego ya tlaleletso ya ditshiamelo ya go ikgatholosiwa, go na le go tlhokomelwa, ke sona setheo se ba beileng tsholofelo le dikeletso tsa bona mo go sona. Baithuti ba Unisa ba tlhoka barutabana le badiri ba tsamaiso ba ba kgathalang ka mmatota. Ka jalo, ka re go dira mo Unisa e ka se nne *tiro* fela.

Ka jalo, ke solofela gore batlhatlheledi ba rona botlhe ba tlaa semelela. Ba ba itlhophelang go se dire jalo ruri ba tlaa itsholela tshwetso ya bona mo tsamaong ya nako. Go badiri ba rona ba tsamaiso le porofesenale, ke solofela gore lotlhe le tshegetse porojeke ya thuto le batlhatlheledi ba rona ka moo go kgonagalang ka gona. Le lona, lo tlaa tshwanelwa ke go ikarabela mo go seno. *Ga go ape* a maiteko a rona tebang le go netefatsa bomaleba le botswerere jwa thuto, go tlabolola dikao tsa phatlhoso tse di maleba le ditiragatso, go netefatsa seabe se se tlhaga mo Diphetogong tsa Bone tsa Mokgwa wa tlhagisodikungo, go golagana le setšhaba le baamegi, le go dira dipatlisiso tse di maleba tse di tsweletseng pele, a *tlaa nnang mosola* fa porojeke ya thuto e sa tshegediwe ke boleng,

tsamaiso e e bokgoni le e e nonofileng le, sa botlhokwa, tshegetso ya badiri, boitshimololeli le boikanyego.

Ee, moamegi yo o botlhokwa go gaisa mo go tse tsotlhe tseno ke baithuti ba rona. Badiramongo, jaaka re ruta le go tshegetsa baithuti ba bona, a re netefatseng gore re a ba *gakolola*, bogolosegolo ba ba bontshang “bokowa jo bo ithutilweng” joo re bo bonang gantsi thata moo go tshwenyang, ka maatlafatso e e agang e e kgontshang boikarabelo jo bo matlhagatlhaga le maitsholo a a siameng mo dithutong tsa bona. Ka tsholego ya yona, ODeL e batla bokgoni joo ba bangwe palelwang ke go bo fitlhelela, mme bo le botlhokwa go atlega mo dithutong. Mongwe le mongwe wa rona o na le seabe mo go gakololeng baithuti ba rona – ka bonolo le boitshoko – mo maitsholong a a ka ba neelang tshono e kgolwane ya katlego.

Nka se khutlise puo ya me kwa ntle ga go tshagisa boitumelo jwa rona jaaka yunibesiti ka ntlha ya gore kwa bokhutlong jwa 2019, Lekgotla la rona le rebotse go tlhomiwa ga Sekolo sa Thabo Mbeki. Ka jalo, ka boripana, go le sedimosetsa, Sekolo se sentšhwa sa Thabo Mbeki ke sekolo se se eteleletseng kwa pele se se tlamelang ka ***kitso le thuto e e totileng Aforika*** ya bolaodi, bodipolomate le merero ya puso go lebeletswe go fitlhelela Tsosoloso ya Aforika le kopano. Ke sa ntlha sa mofuta wa sona mo kontinenteng ya Aforika – mo seemong se se tshwanang le sa Sekolo sa

Kennedy kwa Yunibesiting ya Harvard. Ke sekolo sa nnete le se se ipelang ka Boaforika se se betlilweng mo **bosweng** jwa Moperesidente wa pele Thabo Mbeki, le baeteledipele ba metswedi ya kitso ba Baaforika mo kontinenteng. Maitlhommo a sona ke go tsholetsa le go tlabolola baeteledipele ba ba boitemogo le maitsholo a a siameng mo Aforika le kwa gongwe, ga mmogo le go tthagisa baemedi ba diphetogo ba ba tla bayang Aforika mo maemong le go e tlabolola mmogo le lefatshe le lotlhe. Sekolo seno se tlamele ka thuto e e kgethegileng e e totileng Aforika mme e theilwe mo **megopolong, dikitsong le mekgwathuto ya Seaforika**.

Se se farologanyang sekolo seno mo go tse dingwe ke gore ke serala sa dikakanyo tsa Seaforika go kgabaganya lefatshe – **lenaneo le le kgethegileng la botlhokwa** go moithuti mongwe le mongwe yo o batlang go ithuta le go tthaloganya Aforika. Sekolo se tlile go tshwaela mo ntšhwafatsong ya kontinente mo mererong ya loago, ikonomi, politiki le setso (Tsosoloso ya Aforika). Se tlile go oketsa boleng mo pholising mo boemong jwa selegae, kgaolo le kontinente, sk. ditumelano tse di amogetsweng tsa Kitlano ya Aforika, diporotokholo le dikgoeletso, le maano a tlabolola a bosetšhaba.

Sekolo sa Thabo Mbeki se itshetlegile mo **dintlhatheong** tse di goleditsweng le go diragadiwa ke Moperesidente wa pele Thabo Mbeki

le baeteledipele ba bangwe ba metswedi ya kitso ba Aforika, mme bogolosegolo mo ponong ya bona ya: 1) Tsosoloso ya Aforika; 2) go nna metswedi ya kitso ya Seaforika; 3) tsholetso ya basadi jaaka balekane ba ba lekalekanang mo tlabolong ya Aforika; 4) go kgontsha bašwa le batho ba ba tshelang ka bogole go nna le seabe mo mererong yotlhe ya dipuso mo Aforika; 5) patlo ya bodipolomate jwa Aforika jaaka mokgwa wa go aga kagiso, tsepamo, tharabololo ya kgotlhang le kopano ya Aforika; le, kwa bokhutlong, 6) taolo e e siameng jaaka tlhokegapele ya ntšhwafatso ya Aforika.

Bomma le borra, jaaka fa re ya kwa ngwagasomeng o montšhwa, tlaya re itlame jaaka yunibesiti go nna setheo se se lemogang ditshono tse di motlele tse re tshwanetseng go di dirisa, tsweletso e e elediwang le go tlotliwa ke balekane, batsadi, baithuti le lephata la rona. Ke dumela gore fa rotlhe re dira mmogo, re ka kgona.

Ke a leboga.